

PAWEŁ SZTAMA

GENERAL AUGUST EMIL
FIELDORF
BIOGRAFIA WOJSKOWA

TETRAGON

WARSZAWA

Współpraca:
Tadeusz Zawadzki

Współpraca redakcyjna i korekta:
Iwona Dominik

Projekt graficzny serii i okładki:
Teresa Oleszczuk

DTP:
Dorota Dobrzyńska, Tadeusz Zawadzki

Fotoedycja:
Tadeusz Zawadzki

Indeksy:
Łukasz Przybyło

Copyright © 2016 by Paweł Sztama
Copyright © 2016 by Tetragon sp. z o.o.

Fotografia na okładce i stronie tytułowej: Oddziały 1 Pułku Piechoty Legionów w czasie odpoczynku podczas marszu na Wilno. Na rowerze Emil August Fieldorf. 1919 r. (CAW)

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Książka ani żadna jej część nie może być przedrukowywana ani w jakikolwiek inny sposób reprodukowana czy powielana mechanicznie, fotooptycznie, zapisywana elektronicznie lub magnetycznie, ani odczytywana w środkach publicznego przekazu bez pisemnej zgody wydawcy.

Wydawca:
Wydawnictwo Tetragon Sp. z o.o.
00-836 Warszawa, ul. Żelazna 41 lok. 21
e-mail: kontakt@tetragon.com.pl

Książki można zamówić na: www.tetraerica.pl

Druk i oprawa:
Print Group Sp. z o.o.
booksfactory.pl

ISBN 978-83-63374-30-3

Spis treści

Wstęp	7
Strzelec, legionista, alpejczyk	13
(grudzień 1912–październik 1918)	
1.1. Lata dzieciństwa i młodości	13
1.2. W szeregach krakowskiego Towarzystwa Sportowego „Strzelec”	14
1.3. Żołnierz I brygady Legionów	17
1.4. Służba w II brygadzie strzelców cesarskich	33
1.5. Służba w krakowskim oddziale Polskiej Organizacji Wojskowej	34
Służba w Wojsku Polskim	35
(listopad 1918–lipiec 1939)	
2.1. Uczestnik wojny polsko-ukraińskiej 1918–1919 i wojny polsko-sowieckiej 1918–1920.	35
2.2. Żołnierz 1. pułku piechoty Legionów oraz oficer do spraw Wychowania Fizycznego i Przynależenia Wojskowego	61
2.3. Oficer Korpusu Ochrony Pogranicza i dowódca 51. pułku piechoty Strzelców Kresowych imienia Giuseppe Garibaldiego	72
Uczestnik drugiej wojny światowej	79
(sierpień 1939–luty 1945)	
3.1. Na czele 51. pp w kampanii polskiej.	79
3.2. Pobyt na emigracji na Węgrzech, we Francji i Wielkiej Brytanii	88
3.3. Emisariusz Naczelnego Wodza	93
3.4. Inspektor Krakowsko-Śląskiego Obszaru ZWZ oraz komendant Obszaru 2 Białostockiego ZWZ.	99
3.5. Dowódca Kedywu Komendy Głównej Armii Krajowej.	105
3.6. Twórca organizacji „Niepodległość”.	130
Zesłaniec uralski	147
(marzec 1945–październik 1947)	
4.1. Pierwsze aresztowanie Fieldorfa	147
4.2. Proces szesnastu	152
4.3. Więzień sowieckich obozów pracy	154
4.4. Powrót do Polski	159

Losy Fieldorfa po powrocie do Polski	163
(listopad 1947–luty 1953)	
5.1. Ujawnienie konspiracyjnej przeszłości, próby uregulowania stosunku do służby wojskowej oraz drugie aresztowanie	163
5.2. Śledztwo i proces	181
5.3. Ostatnie miesiące życia	197
Zakończenie	203
Dokumenty	207
Bibliografia	247
Skorowidz nazwisk	267
Skorowidz nazw geograficznych	277

Wstęp

W polskiej historii najnowszej postacią generała brygady Augusta Emila Fieldorfa pseudonim „Nil” nie jest powszechnie znana, a już z pewnością znana jest mniej niż inne osobistości polskich sił zbrojnych, które zajmowały najwyższe, dowódcze stanowiska w Związku Walki Zbrojnej (ZWZ) i Armii Krajowej (AK), jak generałowie Stefan Rowecki „Grot”, czy też Tadeusz Komorowski „Bór”.

Wpływ miały na to czasy komunistyczne. Stalinizm za punkt honoru stawiał sobie wymazywanie pamięci o polskich bohaterach niepodległościowych i ze ślepą zaciętością tępił wszelkie próby dochodzenia do prawdy historycznej. Symboliczny nagrobek gen. Fieldorfa udało się postawić na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach dopiero w latach 80., dzięki wsparciu gen. broni Wojciecha Jaruzelskiego, wówczas Ministra Obrony Narodowej PRL¹. Jednak treść tablicy nie przekazywała prawdy. Pamięć o generalne podtrzymywały msze święte odprawiane w jego intencji² oraz nieliczne artykuły, które ukazywały się głównie w czasopismach emigracyjnych. Dopiero pod koniec lat 80. ubiegłego stulecia po raz pierwszy opublikowano, najobszerniejszą jak dotąd, biografię generała autorstwa Marii Fieldorf i Leszka Zachuty³.

Wraz z końcem komunizmu, po 1989 roku postać gen. Fieldorfa fragmentarycznie wróciła do zbiorowej pamięci. Jego imię przyjęły ulice⁴ skwery, parki, szkoły a także krakowskie Muzeum Armii Krajowej. Było to jednak ciągle niewiele, jak na postać tego kalibru, dlatego śmiem sądzić, iż gen. Fieldorf nie znalazł odpowiedniego miejsca w pamięci zbiorowej polskiego narodu.

Głównym bodźcem, który skłonił mnie do napisania niniejszego opracowania była chęć zbadania życiorysu wojskowego gen. „Nila”. Po obejrzeniu filmu Ryszarda Bugajskiego zatytułowanego *Generał „Nil”*, w którym reżyser przedstawił losy generała po powrocie do kraju w końcu 1947 roku, przeczytałem bardzo krytyczne wobec tego obrazu felietony pani Marii Fieldorf-Czarskiej, córki „Nila”. Zdecydowałem się zatem skupić nie tylko na losach generała po drugiej wojnie światowej, lecz przede wszystkim na całej jego karierze w Wojsku Polskim (WP). Dlatego też w opracowaniu starałem nie poruszać prawie w ogóle spraw związanych z jego życiem osobistym. Znajdujące się w tekście fragmenty odwołujące się do kwestii prywatnych służą jedynie temu, by móc dokładniej ukazać służbę „Nila” w WP.

¹ Instytut Józefa Piłsudskiego (IJP), Zespół archiwalny nr 154, August Emil Fieldorf „Nil”, sygn. 268, List Janiny Fieldorf do gen. Wojciecha Jaruzelskiego z grudnia 1972, k. 36.

² IJP, Archiwum Józefa Piłsudskiego, 701/1/122, Kopiec Józefa Piłsudskiego na Sowińcu, Komitet Opieki nad Kopcem: korespondencja, sprawozdania; korespondencja z Towarzystwem Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, k. 200; List Janiny Fieldorf do Marzenny Burczak z dnia 17 lutego 1971 r., kserokopia w zbiorach autora

³ M. Fieldorf, L. Zachuta, *Generał „Nil” August Emil Fieldorf. Fakty, dokumenty, relacje*, Warszawa 1993.

⁴ Obecna warszawska ulica Fieldorfa, mieszcząca się na Gocławiu, nosiła przed 1989 rokiem imię Bolesława Bieruta, co jest prawdziwym chichotem historii.

Na biografii Fieldorfa swoje piętno odcisnęła historia. Życie generała było nierozzerwalnie związane z Legionami Polskimi, wojną polsko-bolszewicką, kampanią 1939 roku, Polskim Państwem Podziemnym, procesem szesnastu. Losy „Nila” to także opowieść o kulisach działalności Kierownictwa Dywersji – Kedywu KG AK, które Fieldorf stworzył i którymi dowodził. Zaskakującym jest fakt, iż organizacja ta do tej pory nie doczekała się historyka, który by w sposób całościowy przedstawił sposób funkcjonowania komórki dywersyjnej najliczniejszej konspiracyjnej armii świata w okresie II wojny światowej⁵. Biografia wojskowa „Nila” jest zarazem świadectwem historii tworzonej przez gen. Fieldorfa organizacji „Niepodległość” („Nie”), która miała być następczynią AK pod okupacją sowiecką.

Najlepszą, najlepiej udokumentowaną oraz znakomicie wydaną publikacją dotyczącą życia generała jest dwutomowe dzieło Marii Fieldorf i Leszka Zachuty *Generał Fieldorf „Nil”. Fakty, dokumenty, relacje*⁶. W tomie pierwszym czytelnik znajdzie właściwą biografię generała, natomiast tom drugi zawiera zbiór kilkudziesięciu dokumentów pochodzących głównie z jego procesu. O wiele mniej obszernie biografie gen. „Nila” napisali Wiesław Jan Wysocki⁷ i Andrzej Przewoźnik⁸. Powstało także kilka przyczynkarskich artykułów naukowych, jak choćby te przygotowane przez wspomnianych już Marię Fieldorf i Leszka Zachutę⁹, czy też Marka Ney-Krwawicza¹⁰. Pod koniec lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku Stanisław Marat i Jacek Snopkiewicz wydali w niewielkiej książeczce zbiór dokumentów pochodzących ze śledztwa oraz procesu gen. „Nila” pod tytułem *Zbrodnia. Sprawa generała Fieldorfa-Nila*¹¹, zawierający m.in. stenogramy przesłuchań Fieldorfa i świadków zeznających przeciwko niemu, akt oskarżenia oraz protokół rozprawy głównej.

W przygotowaniu tej książki niezwykle przydatne były dokumenty archiwalne dotyczące gen. Fieldorfa, przechowywane w warszawskich instytucjach, takich jak – Centralne Archiwum Wojskowe imienia majora Bolesława Waligóry (CAW), Archiwum Akt Nowych (AAN) oraz Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (IPN). Dodatkowo dzięki uprzejmości Marii Fieldorf i Leszka Zachuty otrzymałem kserokopie dokumentów, które pochodzą z londyńskich: Instytutu Polskiego i Muzeum imienia gen. Sikorskiego (IPiMS), Studium Polski Podziemnej (SPP) oraz nowojorskiego Instytutu Józefa Piłsudskiego (IJP). Z teczki personalnej gen. Augusta Emila Fieldorfa przechowywanej w IJP skorzystałem już nieco później. Podobnie rzecz się miała z dokumentami IJP, które zostały opublikowane w internecie. Przejrzałem także dokumenty zgromadzone w Fundacji Generał Elżbiety Zawackiej. Archiwum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej oraz Wojskowej Służby Polek (FEZ). Skorzystałem także z Archiwum Historii Mówionej Muzeum Powstania Warszawskiego (AHM) oraz Archiwum Instytutu Literackiego *Kultury* w Maisons-Laffitte pod Paryżem.

⁵ Na temat Kedywu KG AK zob. szerzej: T. Strzembosz, *Akcje zbrojne podziemnej Warszawy 1939–1944*, Warszawa 1983; Idem, *Oddziały szturmowe konspiracyjnej Warszawy 1939–1944*, Warszawa 1983.

⁶ M. Fieldorf, L. Zachuta, *Generał Fieldorf „Nil”. Fakty, dokumenty, relacje*, T. 1 i 2, Warszawa 2006.

⁷ W.J. Wysocki, *„Nil” generał August Emil Fieldorf 1895–1953*, Warszawa 2010.

⁸ A. Przewoźnik, A. Strzembosz, *Generał „Nil”. Generał „Nil”*, Warszawa 1999.

⁹ M. Fieldorf, L. Zachuta, „Emisariusz Maj”, *Kultura. Oświata. Nauka – miesięcznik Stowarzyszenia PAX* 1989, nr 7–8, s. 117–119; M. Fieldorf, L. Zachuta, „Generał August Emil Fieldorf «Nil»”, *Biuletyn IPN* 2008, nr 5/6, s. 158–165; M. Fieldorf, L. Zachuta, „Żołnierska droga generała «Nila»”, *Mówią Wieki* 1987, nr 10, s. 15–22.

¹⁰ M. Ney-Krwawicz, „Generał brygady August Emil Fieldorf. Szkic do sylwetki żołnierza w 50-lecie stracenia bohatera”, *Niepodległość i Pamięć* 2003, nr 19, s. 203–216.

¹¹ *Zbrodnia. Sprawa generała Fieldorfa-Nila*, oprac. S. Marat, J. Snopkiewicz, Warszawa 1989.

Do pracy posłużyły mi także zbiory dokumentów dotyczących bitwy warszawskiej¹², wojny polsko-bolszewickiej¹³, kampanii polskiej¹⁴, Armii Krajowej (AK)¹⁵, procesu szesnastu¹⁶, represji NKWD¹⁷ oraz działalności organizacji Wolność i Niezawisłość (WiN)¹⁸.

Zapoznałem się także z opracowaniami napisanymi przez wymienionych wyżej autorów¹⁹, a także ze wspomnieniami żony – Janiny Fieldorf²⁰ oraz Tadeusza Bobrowskiego²¹, a także Stanisława Broniewskiego²², Jana Hoppe²³, Kazimierza Iranka-Osmeckiego²⁴, Stefana Korbońskiego²⁵, Stanisława Kossakowskiego²⁶, Kazimierza Pluty-Czachowskiego²⁷, Józefa Rybickiego²⁸, Włodzimierza Rzczyckiego²⁹, Cypriana Sadowskiego³⁰ i Zygmunta Walter-Jankego³¹.

Przydatne okazały się także Roczniki Oficerskie, Dzienniki Ustaw, Dzienniki Personalne Ministerstwa Spraw Wojskowych (MSWojsk.), Encyklopedia Wojskowa oraz ówczesna prasa. Z nich zaczerpnąłem wiele istotnych informacji, dotyczących dat awansów Fieldorfa oraz otrzymywa-

12 *Bitwa warszawska 13–28 VIII 1920: dokumenty operacyjne*. Cz. 1, (13–17 VIII), Cz. 2, (17–28 VIII), oprac. i przyg. do druku zespół pod. red. M. Tarczyńskiego, Warszawa 1995–1996.

13 *O niepodległą i granice. Komunikaty Oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego 1919–1921*, oprac., wybór i przyg. do druku M. Jabłonowski, A. Koseski, Warszawa–Pultusk 1999

14 *Wojna obronna Polski 1939. Wybór źródeł*, zebrał i przygot. zespół pod kier. E. Kozłowskiego, Warszawa 1968.

15 *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, T. I, *wrzesień 1939–czerwiec 1941*, [kom. red. Tadeusz Pełczyński (przew.)], Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1990, *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, T. II, *czerwiec 1941–kwiecień 1943*, [kom. red. Tadeusz Pełczyński (przew.)], Wrocław–Warszawa–Kraków 1990, *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, T. III, *kwiecień 1943–lipiec 1944*, [kom. red. Tadeusz Pełczyński (przew.)], Wrocław–Warszawa–Kraków 1990, *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, T. IV, *lipiec–sierpień 1944*, [kom. red. Tadeusz Pełczyński (przew.)], Wrocław–Warszawa–Kraków 1991, *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, T. V, *październik 1944–lipiec 1945*, [kom. red. Tadeusz Pełczyński (przew.)], Wrocław–Warszawa–Kraków 1991, *Armia Krajowa w dokumentach 1939–1945*, T. VI, *Uzupelnienia*, [kom. red. Kazimierz Iranek-Osmecki (przew.)], Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1990.

16 *Proces szesnastu. Dokumenty NKWD*, przedm., wybór dokumentów i il., indeks nazwisk W. Strzałkowski; nota edytorska, oprac. dokumentów, noty biograficzne oskarżonych, przypisy i bibliogr. A. Chmielarz i A.K. Kunert; tł. z jęz. ros. K. Stembrowicz i F. Zbiniewicz, Warszawa 1995.

17 *NKWD i polskie podziemie 1944–1945: z „teczek specjalnych” Józefa W. Stalina*, red. nauk. ros. A. Noskova; red. nauk. pol. Alina Fitowa; weryfikacja tł. Józef Smaga, Kraków 1998; *Represje NKWD wobec żołnierzy podziemnego Państwa Polskiego w latach 1944–45: wybór źródeł*, T. II, wybór i oprac. F. Gryciuk i P. Matusak, Siedlce 1995; *Teczka specjalna J. W. Stalina: raporty NKWD z Polski 1944–1946*, wybór i opracowanie T. Cariewskaja, A. Chmielarz, A. Paczkowski, E. Rosowska, S. Rudnicki, Warszawa 1998.

18 *Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość” w dokumentach*. T. 6 cz. 1, *Cztery Zarządy Główne WiN przed sądami PRL*, oprac., przypisami i notami biograficznymi opatrzył A. Zagórski, Wrocław 1999.

19 M. Fieldorf, L. Zachuta, „Emisariusz Maj”, s. 117–119; M. Fieldorf, L. Zachuta, *Generał August...*, s. 158–165; M. Fieldorf, L. Zachuta, *Żołnierska droga...*, s. 15–22; M. Ney-Krwawicz, *Generał...*, s. 203–216.

20 *Fieldorfowa Janina: Opowieść o moim mężu Emilu Fieldorfie*, oprac. Andrzej M. Kobos, *Zeszyty Historyczne* 1992, z. 101, s. 91–114.

21 T. Bobrowski, *Wspomnienia współwzięnia o generale „Nilu”*, *Przegląd Pruszkowski* 1993, z. 2, s. 72–84.

22 S. Broniewski, *To nie takie proste... moje życie*, Warszawa 2001.

23 J. Hoppe, *O generale Emilu Fieldorfie (wstęp i zakończenie Tadeusza Żenczykowskiego)*, *Na Antenie* 1972, grudzień, s. 10–13.

24 K. Iranek-Osmecki, *Emisariusz Antoni*, Paryż 1985.

25 S. Korboński, *Polskie Państwa Podziemne. Przewodnik po Podziemiu z lat 1939–1945*, Bydgoszcz 1990; S. Korboński, *W imieniu Rzeczypospolitej...*, Warszawa 1991.

26 S. Kossakowski, *Byłem adiutantem „Mścislawa”*, Rajgród 1999.

27 K. Pluta-Czachowski, *Kurier z Londynu*, oprac. M.K., *Kierunki* 1984, nr 4, s. 6; K. Pluta-Czachowski, *Odprawa u „Grota”*, oprac. M.K., *Kierunki* 1984, nr 5, s. 6.

28 J.R. Rybicki, *Wspomnienia o organizowaniu „Nie”*, oprac. H. Rybicka, *Zeszyty Historyczne* 1992, nr 100, s. 88–96; J. Rybicki, *Rok 1945*, *Zeszyty Historyczne* 1987, z. 82, s. 19–31.

29 W. Rzczycki, *W jednej celi z Fieldorfem*, *Wiarus. Dwutygodnik Pomorskiego Okręgu Wojskowego* 1992, nr 6, s. 6; W. Rzczycki, *W celi na Rakowieckiej. Wspomnienia Włodzimierza Rzczyckiego „Puszkiewiczza”, współwzięnia z Makotowa*, *Nasz Dziennik* 2002, nr 46, s. 14.

30 C. Sadowski, *W sanitariacie „Kedywu”*, *Przegląd Lekarski* 1973, nr 1, s. 158–164.

31 Walter-Janke Zygmunt, *W celi śmierci*, *Odrodzenie* 1989, nr 27, s. 13.

nych wyróżnień, a także jego publiczno-wojskowej działalności.

W pracy wykorzystałem także publikacje dotyczące, dotyczących Fieldorfa pośrednio – opisywały one dość szczegółowo otaczającą go rzeczywistość, między innymi działania wojenne z lat 1914–1918 i 1939–1945, okres dwudziestolecia międzywojennego oraz pierwsze lata komunizmu w Polsce, tzw. stalinizmu.

Literatura ta przybliżyła realia życia w ówczesnej Polsce, a zwłaszcza specyfikę funkcjonowania oddziałów wojskowych, w których służył generał „Nil”. Bardzo istotne i przydatne były opracowania Kazimierza Bąbińskiego³², Adama Borkiewicza³³, Gustawa Łowczowskiego³⁴, Stefana Pomarańskiego³⁵, Leszka Zachuty³⁶ oraz Piotra Zarzyckiego³⁷.

Niezwykle potrzebne okazały się także prace dotyczące Komendy Głównej (KG) ZWZ-AK oraz działalności tych organizacji, autorstwa profesorów Marka Ney-Krwawicza³⁸, Tomasza Strzembosza³⁹, a także Krzysztofa Komorowskiego⁴⁰.

Informacje pochodzące z artykułów Andrzeja Chmielarza⁴¹, Janusza Kurtyki⁴² oraz Piotra Kołakowskiego⁴³ pozwoliły mi w dość szerokim kontekście opisać sytuację AK pod koniec drugiej wojny światowej oraz stosunek tejże organizacji do władzy komunistycznej.

Ogólną charakterystykę lat stalinizmu oparłem na publikacjach profesorów Antoniego Dudka i Andrzeja Paczkowskiego⁴⁴ a także prof. Krystyny Kersten⁴⁵.

Dzięki uprzejmości wielu osób mogłem spotkać się z Marią Fieldorf-Czarską, córką „Nila”, Tadeuszem Bobrowskim, współwięźniem generała z uralskich łągrów, a także ks. Józefem Romanem Majem. Za spotkań tych posiadam obszerne relacje oraz notatki, do których odwołuję się w przypisach. Udało mi się skontaktować również z Marzenną Burczak, która korespondowała z Janiną Fieldorf. Dzięki jej uprzejmości mogłem skorzystać z tychże listów.

Praca ta odwołuje się także do publikacji, które nie były znane szerszemu gremium. Wśród nich znajdują się wspomnienia Jana Zalewskiego oraz materiały z konferencji naukowej zorganizowanej z okazji 50 rocznicy stracenia „Nila”.

Książka zbudowana jest z pięciu rozdziałów. Układ opracowania ma charakter chronologicz-

32 K. Bąbiński, *Zarys historii wojennej 5-go pułku piechoty Legionów*, Warszawa 1929.

33 A. J. Borkiewicz, *Dzieje 1-go Pułku Piechoty Legionów (lata wojny polsko-rosyjskiej 1918–1920)*, Warszawa 1929.

34 G. Łowczowski, *Pięty Pułk Piechoty Legionów „Zuchowatych”*, Londyn 1968.

35 S. Pomarański, *Zarys historii wojennej 1-go pułku piechoty Legionów*, Warszawa 1931.

36 L. Zachuta, *51 pułk piechoty Strzelców Kresowych im. Giuseppe Garibaldiego*, Pruszków 1992.

37 P. Zarzycki, *Południowe zgrupowanie Armii „Prusy” we wrześniu 1939 roku*, Warszawa 2001.

38 M. Ney-Krwawicz, *Biurowy generała Sosnkowskiego. Komenda Główna Związku Walki Zbrojnej we Francji listopad 1939–czerwiec 1940*, Warszawa 1996; Idem, *Komenda Główna Armii Krajowej 1939–1945*, Warszawa 1990; Idem, *Komenda Główna Związku Walki Zbrojnej we Francji. Listopad 1939–czerwiec 1940*, *Wojskowy Przegląd Historyczny* 1992, z. 3, s. 35–59; Idem, „*Mam szereg pierwszorzędnych pracowników...*”. *Z zagadnień kadrowych Polskiego Państwa Podziemnego*, Warszawa 2009.

39 T. Strzembosz, *Akcje zbrojne...*; Idem, *Oddziały szturmowe...*

40 *Operacja „Burza” i Powstanie Warszawskie 1944*, pod red. K. Komorowskiego, Warszawa 2008.

41 A. Chmielarz, *AK „Nie”-DSZ-WiN*, *Zeszyty Historyczne WiNu* 2002, nr 18, 49–60; Idem, „*Nie*” – *jak Niepodległość*, *Gazeta Wyborcza* 1999, nr 27–28; Idem, *Władze sowieckie i PKWN wobec AK w 1944 r.*, *Wojskowy Przegląd Historyczny* 1992, nr 2, s. 17–38.

42 J. Kurtyka, *Na szlaku AK (NIE, DZS, WiN)*, *Zeszyty Historyczne* 1990, z. 94, s. 13–47.

43 P. Kołakowski, *Sowiecki Kontrwywiad i Aparat Bezpieczeństwa w walce z Polskim Podziemiem Niepodległościowym 1944–1945*, *Przegląd Historyczno-Wojskowy* 2001, nr 1, s. 5–33.

44 A. Dudek, A. Paczkowski, *Polska, w: Czekiści. Organy bezpieczeństwa w europejskich krajach bloku sowieckiego 1944–1989*, pod red. K. Persaka i Ł. Kamińskiego, Warszawa 2010, s. 393–468.

45 K. Kersten, *Narodziny systemu władzy, Polska 1943–1948*, Paryż 1986.

no-problemowy. Rozdział pierwszy opisuje pierwsze dwadzieścia trzy lata życia Augusta Emila Fieldorfa. Największy nacisk położony jest jednak na lata 1912–1918, kiedy to Fieldorf wstąpił do krakowskiego Towarzystwa „Strzelec” oraz brał udział w pierwszej wojnie światowej jako żołnierz Legionów Polskich (LP), oddziałów austriackich walczących w Tyrolu oraz Polskiej Organizacji Wojskowej (POW). Drugi rozdział ma na celu ukazanie służby Fieldorfa w WP od momentu odzyskania niepodległości w 1918 roku aż wybuchu drugiej wojny światowej w roku 1939. Trzeci, przedstawia losy generała w okresie drugiej wojny światowej z wyłączeniem ostatnich kilku miesięcy trwania konfliktu. W rozdziale czwartym znaleźć można informacje o losach Fieldorfa pod koniec drugiej wojny światowej oraz kilka lat po niej. Rozdział piąty, a zarazem ostatni, przybliży postać generała po jego powrocie do kraju i kończy się jego straceniem.

Pragnę złożyć podziękowania osobom, bez których praca ta ukazałaby się w o wiele uboższej formie. Nade wszystko dziękuję moim Rodzicom, ukochanej narzeczonej Joannie, mojemu mentorowi naukowemu profesorowi doktorowi habilitowanemu Waldemarowi Rezmerowi, śp. Marii Fieldorf-Czarskiej, śp. Marii Fieldorf oraz jej mężowi Leszkowi Zachucie oraz zesłańcom uralskim – śp. Tadeuszowi Bobrowskiemu i Janowi Zalewskiemu, ks. prałatowi Józefowi Romanowi Majowi, profesorom – Stanisławowi Salmonowiczowi, Markowi Ney-Krwawiczowi, Andrzejowi Paczkowskiemu oraz Mirosławowi Golonowi, Annie Bernhardt, Irenie Horban, Ireneuszowi Kaczmarkowi oraz Miłoszowi Dobrzyńskiemu. Dziękuję także Państwu Marlenie i Janowi Krzysztofowi Ardanowskiemu – za cierpliwość i zrozumienie. Wszystkim wyżej wymienionym, a także tym, o których być może zapomniałem, serdecznie dziękuję.

Ppor. Emil August Fieldorf z 5 pułku piechoty Legionów Polskich. 1917 r. (CAW)

Strzelec, legionista, alpejczyk

(grudzień 1912–październik 1918)

1.1. Lata dzieciństwa i młodości

August Emil Fieldorf urodził się 20 marca 1895 roku w Krakowie, w domu przy ówczesnej ulicy Lubicz 26, a dziś Lubicz 32, jako najmłodsze, czwarte dziecko Andrzeja i Agnieszki z domu Szwanda¹. Ojciec Emila pracował jako ślusarz i maszynista kolejowy, matka natomiast zajmowała się prowadzeniem domu².

Dziewięciomiesięczny chłopiec, jak wynika z księgi narodzin i chrztów, został ochrzczony w katolickim kościele p.w. św. Mikołaja w Krakowie, 25 grudnia 1895 roku. Jego rodzicami chrzestnymi byli Eleonora Szwanda oraz Franciszek Zajączkowski³.

Od 1 września 1901 roku, Emil uczęszczał do czteroklasowej Szkoły Pospolitej im. św. Mikołaja, przy ówczesnej ulicy Lubomirskich 19 w Krakowie⁴. Po jej ukończeniu, od 1905 roku naukę kontynuował w klasie Ic krakowskiego Cesarsko-Królewskiego (C.K.) Gimnazjum II im. św. Jacka⁵. Następnie, w roku szkolnym 1906/1907, kształcił się w klasie IIB C.K. Gimnazjum V w Krakowie⁶. Naukę musiał jednak przerwać ze względu na złe warunki materialne już po 5 latach⁷. Jednak wedle informacji Marii Fieldorf i Leszka Zachuty, późniejszy generał zaniechał dalszej nauki będąc uczniem C.K. Gimnazjum IV w Krakowie⁸. W niektórych dokumentach przewija się informacja, że ostatnią szkołą średnią do której uczęszczał Fieldorf było C.K. Gimnazjum III w Krakowie⁹. Podobne uważali dwaj wybitni polscy historycy – nieżyjący już Andrzej Przewoźnik oraz prof. Wiesław Jan Wysocki. Co więcej, wedle prof. Wysockiego, faktycznym powodem częstych zmian szkół, miały być słabe wyniki w nauce młodego Fieldorfa. Żaden z historyków

¹ *Spis ludności miasta Krakowa z r. 1910*, Dz. VI, T. 10, poz. 1101.

² IPN, Akta śledztwa w sprawie spowodowania śmierci Augusta Emila Fieldorfa. Akta sprawy karnej Marii Górowskiej, IPN BU 1769/1/CD/1, Protokół przesłuchania podejrzanego z dnia 14 lipca 1951 roku, k. 155–165.

³ Parafia pw. św. Mikołaja w Krakowie, *Liber Natorum et Baptistorum*, T. VII, p. 56.

⁴ ANK, Publiczna Szkoła Powszechna III stopnia nr 3 w Krakowie im. św. Mikołaja w Krakowie z lat 1887–1982, 29/2799: 14, Katalog klasyfikacyjny uczniów szkoły 4roklas. pospolitej im. św. Mikołaja w Krakowie za rok 1901–1902, s. 12; 29/2799: 15, Katalog klasyfikacyjny uczniów szkoły 4roklas. pospolitej im. św. Mikołaja w Krakowie za rok 1903–1904, s. 210; 29/2799: 16, Katalog klasyfikacyjny uczniów szkoły 4roklas. pospolitej im. św. Mikołaja w Krakowie za rok 1904–1905, s. 301.

⁵ ANK, Gimnazjum i Liceum im. św. Jacka w Krakowie 1858–1950, 487: GLJ40, Katalog C.K. Gimnazjum św. Jacka w Krakowie z roku 1906, s. 116–117.

⁶ Notatka M. Fieldorf i L. Zachuty przygotowana dla autora, w zbiorach autora.

⁷ IPN, Fieldorf-Gdanicki August Emil Walenty, IPN BU 0259/586/1/CD/1, Życiorys Augusta Emila Fieldorfa napisany w Łodzi w dniu 3 stycznia 1948 roku, k. 8.

⁸ Notatka M. Fieldorf i L. Zachuty przygotowana dla autora, w zbiorach autora.

⁹ CAW, CAW, Akta osobowe Augusta Emila Fieldorfa, MF 142, Karta kwalifikacyjna dla Komisji Weryfikacyjnej (dowództwo 1. pp Leg.), k. 8; Lista personalna Augusta Emila Fieldorfa z dnia 22 października 1919 roku, k. 28.

Korpus osobowy Piechota.

Formacja 51. pułk piechoty
(oddział, zakład, urząd wojskowy,
w którym oficer pełni służbę)

pers ofic

42-

ROCZNA LISTA KWALIFIKACYJNA

ZA ROK 1938

Nazwisko i imię **F I E L D O R F August Emil**

Stopień **podpułkownik** funkcja **Dowódca 51. Pułku Piechoty**
(dla ofic. rez. podać tylko, na jakie stan. jest przew.)

Starszeństwo **1.I.32.** kolejność **29** Podstawa **Dz.Pers.Nr. 11/31.**

Zmiany ewidencyjno-kwalifikacyjne za rok opiniodawczy

Pochwały, kary dyscyplinarne. Stan rodzinny, znajomość języków obcych. Podstawa zmian i daty.

28.I.38. mianowany w korpusie oficerów piechoty dowódcą 51.p.p.
M.S. Wojsk. B. Pers. L.dz. 167/tjn. II-1/38.

Ocena warunków w jakich oficer żyje: **Zonaty - 2 dzieci. Warunki materialne uregulowane.**

3685

Cechy indywidualne	Energiczny, żywy, wesoły, bardzo dobry kolega. Kocha służbę wojskową, do której podchodzi ze strony wybitnie ideowej. W stosunku do przełożonych, jak i podwładnych lojalny.	
Zdolności ogólne i wojskowe	Inteligencja żywa - umysł bystry i szybko się orientujący. Wiedzę wojskową opanował dobrze. W czasie ostatniej koncentracji wykazał braki w dowodzeniu pułkiem, co jednak tłumaczyła małą praktyką.	
Ocena rocznej pracy	Osiągnięte wyniki w służbie	Jako przełożony nie posiada twardej ręki, ale wpływem swym umie zapewnić sobie posłuch i dyscyplinę. Dowodzi pułkiem dopiero 6 miesięcy, nie mogę więc jeszcze osądzić wyników pracy.
	Osiągnięte wyniki osobiste	Nie zaobserwowałem.
Określenie przydatności służbowej oraz wnioski co do dalszego użycia oficera	Po opanowaniu braków w praktycznym dowodzeniu, będzie bardzo dobrym dowódcą pułku.	
Uzasadnienie opinii wyróżniającej lub słabej		
Zalety i wady oficera, które należy podać do wiadomości opiniowanego		
UWAGI PIERWSZEGO OPINIUJĄCEGO:		
Tarnopol, dnia 21.X.1938.r.	Dowódca P.D.12.d.p. <i>Władysław</i> MOZDYNIEWICZ <small>plk. dypl. Pieczęć okrągła i data (imię, nazwisko, stopień i funkcja)</small>	

OPINIA DRUGIEGO PRZEŁOŻONEGO

1938

Ideowy żołnierz. Bardzo prawdziwy. Silna wola.
 Bardzo ładne cechy charakteru. Wobec przełożonych
 lojalny. Duża odwaga w trudnych sytuacjach.
 Do pracy w pełni, siłopólnie w ostatnim okresie
 zabrakło mu bardzo solidnie. Bardzo dobry wykonawca
 wszelkich rozkazów. Bardzo szybka orientacja.
 Duża inteligencja. W okresie koncentracji dyspozycji
 jako dowódca pełni wypracował duże braki w
 dowodzeniu i prowadzeniu nad sobą sztybu zapadłymi
 kolumnami - braki te rozumieli i w sposób
 na wiele okres dowodzenia pełni u.
 Wyraża się. Chciał pewnie, że braki bardzo
 dobrze od-cy pełni.

J. Aukun

25 10 38
 7000000

OPINIA TRZECIEGO PRZEŁOŻONEGO:

J. Aukun

Na podstawie § 9 Instrukcji o opiniowaniu oficerów -
 nie opiniuję.-

Lwów, dnia 15 listopada 1938 r.

O. K. Nr 4

LANGNER

Generał brygady

EWENTUALNA OPINIA FACHOWA: